

zdanlivě vystihovati prazáklad věci, může býti vznešená a povznášeti nás s sebou: Rembrandt. Nikdy však nedá nám toho, čím byl Rembrandt nadto ještě okřídlen, a co se nese vladařsky nad každou obrazovou plochou Liebermannovou: *čistou radost ze skutečného života*.

„Propaganda reakcionářských myšlenek

pravých Francouzů, již chce v tomto listě (V. směrech) provádět p. F. X. Šalda,“ tak obrátil se prý *Moravský kraj* proti posledním mým Glossám referujícím o boji proti rousseauovskému romantismu a o hnutí novotradičním a novoklasickém v mladé literatuře a umění francouzském: cituje to tak alespoň nedělní „Čas“. Zasmál jsem se od srdce tomu „reakcionářství“, jež propaguju ve V. směrech patrně tím, že soudím, že v umění nestačí pouhá svoboda a pouhý útěk k přírodě, že jest třeba čehosi vyššího a kladnějšího: zákona, tradice, metody. Reakcionářství — jaké vtípné, pohodlné a kulaté slovo! Život jest již takový, že se skládá z *akcí a reakcí* — a každý z nás, chtěj nechtěj, na něco reaguje. Někdy se to konstatuje prostě a samozřejmě, jindy chytrácký referent přivěsí k tomu pořouchlou koncovku — a jsi reakcionářem. Tak to alespoň dekretují kaprálové pokrokovosti, oni jedině pokrokoví, kteří vedou pokrokovost jako firmu a štít! Cítím-li a etím-li kouzlo slavných kultur uměleckých a *omlazující* sílu jejich tradice, stýkám se v tom s mnohým psychologem nejmodernějšího rázu a směju se mělkým, lokálkářským pošklebkům „Moravského kraje“: jsem v nejlepší společnosti. Dříve, než jsem vzal do rukou „Čas“, četl jsem v týdeníku „Morgen“ článek *Wenera Sombarta, Wien*. Článek není nic než jedna jediná hymna Vídní, její staré kultuře a tradici — ano té feudální, zpátčnické, nepokrokové Vídní — a posměch všem rozumářským a pokrokovým Němcům z říše, kteří jejího měkkého smyslného kouzla necítí. „Kdyby konečně již byla poznána celá dutost této modly „pokroku“, před nežž nás kapitalismus nutí klekat! Zatím co bychom měli vyznat se vši prudkostí: nechceme se již modlit k tvému „pokroku“, který nám dává zanedbávat naše staré bohy. Který jest ničitelem nejlepších hodnot. Poněvadž surovou rukou — naplněn jen myšlenkami na užitek — sáhá v organický útvar jemného lidství, které nám vzrostlo v staletích a staletích.“ „Ne jen nedělí, na níž se zotavujeme z bíd vředního života. Ne jen milenkou, která nám ztělesňuje všechno kouzlo tohoto života. Vídeň jest nám — kantovsky mluveno — regulativnou ideou kulturní: Vídní a vídeňským způsobem se orientujeme, chceme-li vědět, co jest kultura. Vídní se sílíme, jsme-li naplněni hnusem z moderního lidského rozvoje.“ Milí kaprálové pokrokovosti, draží dobře dresování hlídači racionalismu! Odplivněte si: jaká bohoupustá řeč! A pronáší ji jeden z nejlepších německých kulturních psychologů!

Kvalifikovaný kritik

Náhodou vzal jsem do rukou „Rozhledy“ z 21. června a náhodou padl zde můj zrak na literární referáty, podepsané J. R. — neřeknu, že jest to pan Jean Rowalski, aby mne nezničil duchaplnou zbraní notářské opravy po § 19 tisk. zákona. Pan

J. R. recensuje poslední knihu pí Svobodové „Marné lásky“, trusí jakési výklady o estétství a sentimentalitě a na doklad cituje větu: „Bez lásky život byl by mi nesnesitelným a svět stal by se mi jen strašnou a zoufalou pouští, zalidněnou pouze strašidly tak děsnými mému pohledu, že, abych jim unikla, vrhla bych se do tajemného a klidného domu smrti.“ To jest mu „*sentimentalitou nejobyčejnější marky*“ a rétorickou otázkou táže se předtím: „Kolikrát na př. četli jste už slova, jež zde jsou na str. 37? (uvedená věta).

Nuže, otázka zaslouží odpovědi. Uvedená věta *není větou autorčinou*, nýbrž — *citátem* z italské básně známé lásky Shelleyovy, Emilie Viviani. Věta ta jest tištěna v práci pí Svobodové *proloženým tiskem* jako ostatní citáty buď ze Shelleye (z „*Epipsychidionu*“ bezprostředně předtím) nebo z Emilie Viviani, z níž nese povídka pí Svobodové i motto. Každému čtenáři i „nejobyčejnější marky“ jest totiž zřejmo, že povídka pí Svobodové jest novelistickou variantou proslulé lásky Shelleyovy a Emilie Viviani; jest označena na titulním listě výslovně jako „*legenda shelleyovská*“, má motto z Emilie Viviani a ze Shelleye, má scenerii italské kraje, kde se skutečně odehrála, jest psána v Pise, jak podotýká autorka, v téže Pise, kde v klášteře sv. Anny byla vězněna nešťastná italská dívka.

A abych se vrátil k uvedené větě, již se domníval p. J. R. dokázati pí Svobodové „*sentimentalitu nejobyčejnější marky*“. *Gabriel Sarrazin*, jeden z nejlepších kritiků francouzských a sám znamenitý básník, nenalézá dosti slov obdivu pro větu Emilie Viviani, kterou chce zesměšňovati p. Rowalski, domnívaje se bludně, že tím bije do pí Svobodové! Gabrielovi Sarrazinovi jest právě toto místo dokladem veliké básnické síly Emilie Viviani a srovnává je přímo s nejxtatičtější a nejuduchovější, velikou, klasičtější erotickou lyrikou italskou, s Dantem a Petrarco!

Panu J. R. jest to „*sentimentalita nejobyčejnější marky*“. Jak nádherně se tu chytila zase jednou kritická nepoctivost a nevědomost, prázdná hluchá duše, prostá každého uměleckého citění!

Nezmiňoval bych se vůbec o případě p. J. R., kdyby šlo jen o kriteria intelektu a talentu. Ví, kdo jest p. J. R., jaké jsou jeho literární a duchové kvality, jak malá a nepatrná jest jeho kritická soudnost a jeho umělecká intuice. Ale jde o cosi jiného: o *kritickou nepoctivost, o hrubost duše a malost srdce*, o záchvat té štvavé passe nebo touhy po surovém spektaklu, které se občas zdvihají v Čechách, aby jak náhoda zachvátily řadu lidí a — právě nejslabších a nejubožejších (to jest již v pojmu věci). Vydá se parola, a řada literárních ubožáků a přežvykavců, řada ubohých nesoudných slabochů a mravních opic ji opakuje, vykřikuje, převaňuje.

Nejde zde naprosto o pí Růženu Svobodovou. Paní Svobodová napsala díla takové básnické krásy a síly, tak původní, ryzí a hluboká (jsou i v „*Marných láskách*“), že může býti klidna: její práce budou zbožně čteny čistšími rty generací lepších, než jest naše, až již dávno nikdo nebude vědět, že žili a psali jacísi Rowalski et tutti quanti.

Jde, opakuju, o kritickou poctivost, o úroveň veřejné čestnosti. Jsou přeloženi do češtiny Flaubertové, Goncourtové, Huysmansové a jiní a jiní, jest známo, že jsou v nich celé partie prostě traktátové a monograficky studijní — a lidé, kteří berou do úst jich jméno stokrát měsíčně, píší o starožitnických mumiech, o půjčovně kostymů a jiný ubohý tlach. Lepší kritika ukázala dávno, že originalita nezávisí na

hmotném sujetu, že život neobjímá jen přírodu, nýbrž i svět kulturních dojmů a uměleckých pocitů, a že básník vlastní si nejen přírodu, ale i celý svět knih, výtvarného umění, historie i legendy, fantasmie i rozmaru; jsou tragédie imaginárních citů, z nichž prostý venkovan nerozuměl by joty, a jsou přece a mohou být bolestnější a strašlivější než prostá tragédie hladu nebo nevěry. Estétem může být někdo, kdo nezná nic z kultury velkoměsta a výtvarného umění a píše třeba folklor: estét není nic než starý *diletant*, člověk epigonský, žijící bez vlastní metody a bez vlastního cíle, slabého a kolísavého uměleckého charakteru; a naopak umělci, kteří jako Flaubert v „Herodiadě“, v „Sv. Juliánu Pohostinném“, v „Salambô“, v „Pokušení sv. Antonína“ žili v starých museích a ve sbírkách collectionneurů, jsou velící, původní básníci, charakterní při vši imaginárnosti. Ke světu přírody přistoupil modernímu člověku svět umění a knižné kultury a není o nic menší než svět první; zmocí jej umělecko není o nic snazší, naopak, a vzal-li básník svoji inspiraci, impuls, látku, sujet z musea, z knihy nebo z přírody, vše jedno; má právo, jak radil již Goethe, položit na ně ruku a říci: To zde jest nyní mé!

K poznámce p. Karáska ze Lvovic

v poslední „M. revui“ podotýkám, že jsem ve svém článku o díle pí Svobodové v „Čechische Revue“ zaujal kritické stanovisko i k hlavním pracím *Marných lásek*, k *Převaz, převaz, převozníčku* a k *Městu v růžích* — stanovisko protichůdné stanovisku jeho z dubnové „Mod. revue“.

Pokládám metodu p. Karáskovu, jakou odsoudil ku př. *Město v růžích*, za kriticky absurdní a velmi málo poctivou. *Město v růžích*, vidí každý, kdo je přečetl, jest *tragedií* estetismu: rekně hyne estetstvím jako nemocí a odsuzuje je výslovně jako nemoc a zlo. Ztotožňuje-li pan Karásek prostě rekně s autorkou, dopouští se nepěkného manévru, který jest na jiném poli běžný našim klerikálům nebo moralistickým quakerům. Píše-li autorka *tragedií* estetství, kreslí-li v ní figuru estetství propadlou, musí, rozumí se samo sebou, charakterisovati ji estetškými vášněmi, obklopiti ji estetškým okolím a prostředím, nadati jí přetřženou rafinovaností oka i vkusu.

Čeho se tu dopustil p. Karásek, jest tak poctivé, jako kdyby někdo ztotožnil Shakespeara s Othellem a vylál mu maniaků zářlivosti a churavých smyslníků.

A kdyby i autorka studovala obšírněji a samostatněji, traktátově třeba, svět výtvarného umění nebo uměleckého průmyslu — stejný rozpor nalezne se u největších romanopisců moderních, od Balzaca přes Flauberta ke Goncourtům a k Huysmansovi. Ti všichni svým rekům, mnohdy velmi primitivním, nepravděpodobně propůjčují *svoje* výtvarné passe a záliby (Balzac třeba svoji manii antikvářskou a sběratelskou!) nebo *svoje* malířské oko, oko svrchovaně rafinované a privilegované, vnímající odstíny, které unikají největší většině ostatního lidství.

Stejně nepoctivé jest ubíjení *Irémské zahrady* několika citáty o překrouceném smyslu.

1 - [Viz Duše a dílo, 5. vyd., str. 157—162.]

Pan Karásek najde-li někde slovo luxus, přestane myslet a spílá hned proců. Ale „vydání luxusové“ (básně, tištěné na japonském papíře), jest prostý terminus technicus (édition de luxe)! A obraz sám jest rozkošný. — Kde vidí určitý počet, cifru nebo technický termín, tam přestává p. Karáskovi poesie. Jemu jako početným pseudoidealistickým estetickým německým z Anno Domini jest poesie jen v krásných a neurčitých slovech a pojmech jako noc, hvězdy, mysterium, extase, prokletí, propast atd. Nová varianta staré ctihodné zákrejsového!

Pan Karásek nechce vycílit ani *hořkou ironii* z toho, přijímá-li rekně vyrovnání se životem „na dvacet procent“, a že jest to vysloveno *věcně*, psychologické situaci přiměřeně.

Pan Karásek spílá svojí aristokratickou noblesou autorce „zbohatých pekařek“ za větu: „Polévala své šaty celými *osmizlatovými* flakony parfumu od Pinauda.“ Zde dopustil se p. Karásek čehosi, na co jest každé slovo slabé: *zfalšoval proslé smysl textu!* Pokud vím z četby, jde o hořčičku Fedorku, lehkomyšlné, marnotratné a marnivé stvořeníčko. Jak má autorka tyto vlastnosti konkrétně podat, ne-li tak, jak to učinila? Její věta jest *pouhý doklad* charakteru — docela *věcně konstatování*, bez stínu jakékoli pózy. Zatím p. Karásek líčí věc, jako by autorka se *chlubila*, že má figuru tak bohatou, že může utratit v mžiku osm zlatých. („Neslyšíte přímo, jak těch osm zlatek *chlubně* chřestí,“ píše podvodně p. Karásek.)

Takovouto metodou ubíjí a zesměšňuje kdeco, a třeba hned p. Karáska, jeho beletrii z téhož čísla Mod. revue.

Vybírám také náhodně.

„V tomto svazku, v *deskách ze žlutého hedvábného damašku, pošíitého barevnou nádhrou stylisovaných pávů*, jemná hudba rytmických vět vyprávěla o *rêveritech výjimečné duše*, žijící v neskutečnu atd.“

Pan Karásek prezentuje nám deník jakési neobyčejně vzácné, výjimečné démonické duše, a první, u čeho se zastaví, jsou — desky, které nám popíše s provostvím zbohatlých uzenářů; hedvábný damašek, stylisování pávi — ale to jest estetství obchodních commis. Ať jsou desky pošity třeba tasemnicemi, co jest nám po tom, obsah chceme, *duši, zpověď duše*, a žádný knihařský umělecko průmysl z Rudolfinské vánoční výstavy. Atd. atd. Pan Karásek, doufám, již chápe?

„Rêverie výjimečné duše.“ Rêverie duše! Ale tak vyjadřují se dnes již jen sextáni v památnících nebo sláčinky z pensionátu, které hrají třetí rok na pianě.

„Bylo to, jako by Manfred denně *zhližel* svou *existenci* v nějakém záračném *zrcadle z chrysolitu* a pak popisoval *dojmy*, oblité tajemným světlem, *prosáklé exkvisitním přepychem*.“

Jaké hlušné antikvaření, jaký snobismus: zrcadlo z chrysolitu! *Prosáklé exkvisitním přepychem* — ale tak vyjadřují se dnes již jen oslnění lokálkáři, kteří popisují nějaké soirée na „Zvonaře“. A celá věta jaký procovský galimatiáš, který látá cizí si světy, svět duchové mystiky se salonním čalounictvím v hybridní nestvůru!

A na následující stránce jest hned vybrakována celá kulturní a umělecká historie renesanční, paradují tu Cesarové Borgiové, Ezzelinové, Galeazzové a j. a j. a všecko, aby se charakterisoval nějaký p. Manfred. Ale charakterisuje se tím skutečně? A není to procovská bezúčelná dekorace, všichni ti mrtví condottierové?